

VELIKI ŠKURH (*Numenius arquata*) NA LJUBLJANSKEM BARJU V LETU 2024

(poročilo: v 1.0)

NACIONALNI INŠTITUT ZA BIOLOGIJO
NATIONAL INSTITUTE OF BIOLOGY

EKOS

Ljubljana, junij 2024

- Naročnik:** Javni zavod Krajinski park Ljubljansko barje
Podpeška cesta 380
SI-1357 Notranje Gorice
(predstavnik naročnika: Janez Kastelic, direktor)
- Izvajalec:** Nacionalni inštitut za biologijo
Večna pot 121
SI-1000 Ljubljana
- Naloga:** Opremljanje I osebka velikega škurha (*Numenius arquata*) s telemetričnim oddajnikom
- Št. pogodbe:** 430-056/2024-7
- Nosilec:** doc. dr. Al Vrezec, univ. dipl. biol.
- Avtorja:** dr. Davorin Tome, univ. dipl. biol.
doc. dr. Al Vrezec, univ. dipl. biol.
- Teren:** doc. dr. Al Vrezec, univ. dipl. biol.
dr. Davorin Tome, univ. dipl. biol.
Dare Fekonja, Prirodoslovni muzej Slovenije
Enej Vrezec
- Fotografije:** Davorin Tome
- Naslovnica:** Veliki škurh iz leta 2013, ko je na Barju gnezdilo še več kot pet parov.

Kazalo

Povzetek	3
Uvod	4
Metode in pristopi.....	5
Rezultati.....	5
Ugotovitve	8
Literatura	9

Povzetek

V letu 2024 smo od 15.3. do 26.5. preverjali prisotnost velikega škurha in ugotavljali ali gnezdi. Iskali smo ga 27 dni, skupaj okoli 61 ur. Na podlagi pridobljenih podatkov ocenjujemo, da so bili na Barju prisotni 2 do 3 osebk (na selitvi lahko tudi več), ki pa niso bili gnezditveno aktivni. Menimo, da veliki škurh v letu 2024 na Ljubljanskem barju ni gnezdil.

Uvod

Veliki škurh (*Numenius arquata*) se na Ljubljanskem barju kontinuirano pojavlja vsaj zadnjih 250 let (Scopoli 1769, Freyer 1842, Schulz 1895). Tukajšnja populacija je verjetno reliktni ostanek po upadu večje populacije v Južni in Srednji Evropi in je na južnem robu areala razširjenosti v Evropi. Kot robna populacija ima pomemben vpliv na vrsto (Grayson in Johnson 2017). Molekularna študija je pokazala, da populacija na Ljubljanskem barju ni povsem genetsko izolirana od ostale evropske populacije in da znotraj evropske populacije kljub visoki stopnji filopatrije prihaja do izmenjave genov (Rodrigues s sod. 2018, Vrezec & Čandek 2021).

Še pred drugo svetovno vojno je bilo na Ljubljanskem barju več kot 20 gnezdečih parov (Brehm 1939), okoli leta 1995 10 (Geister 1995) leta 2017 le še trije (Denac in sod. 2022). Vrsta z barja izginja, po drugi strani pa ni zbranih dosti podatkov s katerimi bi lahko podali predloge za njihovo učinkovito varstvo. Znana so območja gnezdišč, okvirni podatki o uspehu izvalitve in okvirni datumi, kdaj se škurhi vrnejo iz prezimovališč.

V predhodni študiji, ki smo jo začeli v letu 2022, smo z oddajniki sledili dva samca, za katera smo takrat zapisali, da sta verjetno zadnja dva gnezdeča škurha na Ljubljanskem barju. V letu 2023 se je s prezimovališča vrnil le eden. S samico sta naredila dve gnezdi, ki pa sta obe propadli pred izvalitvijo mladičev. Poleti se je odselil v Maroko, kjer se je za njim izgubila vsaka sled. Cilj te raziskave je bil ugotoviti, ali bo veliki škurh na Ljubljanskem barju v letu 2024 gnezdil, v tem primeru ujeti samca, ga opremiti z oddajnikom in zbrati nove gnezditvene podatke o rabi prostora velikega škurha.

Metode in pristopi

Veliki škurhi se iz prezimovališča na Ljubljansko barje vrnejo v sredini marca. V začetku so tu verjetno tudi posamezni osebk, ki imajo na Barju vmesno počivališče, od koder se po dnevu ali nekaj dneh odpravijo naprej proti SV. Prisotnost škurhov, ki bi potencialno na Barju lahko gnezdili, smo začeli preverjati od aprila dalje. Pregledovali smo območja, kjer so škurhi gnezdili v zadnjih letih. Pri tem smo si pomagali z daljnogledi in teleskopi (povečave med 8 in 60x). Hkrati smo prisotnost potrjevali tudi s poslušanjem oglašanja škurhov. Glede na predhodne izkušnje smo ocenili, da je realno škurhe s pomočjo optičnih pripomočkov opaziti na razdalji 100 do 200 m (odvisno od zaraščenosti podlage). Oglašanje, po drugi strani, je možno zaznati na razdalji vsaj 400m, v ugodnih vremenskih razmerah še dlje. S temi podatki smo v poročilu označili pregledano območje. Pri oglašanju smo ločevali kontaktne klice in svarila, ki jih spuščajo tudi ne-gnezdeči osebk in samice, ter petje, s katerim samci običajno označujejo gnezditveni teritorij.

Z namenom, da ugotovimo, ali imajo prisotni škurhi gnezditveni teritorij, smo opazovali tudi njihovo reakcijo na prisotnost in prelete vran, srak, krokarjev in kanj. V kolikor te ptice letijo preko ali blizu gnezditvenega teritorija, jih škurhi fizično odganjajo. Če takšne reakcije ni, škurh zelo verjetno nima gnezditvenega teritorija.

V prvi polovici aprila, ko imajo škurhi že izbran svoj teritorij, ga pogosto spontano označujejo s pesmijo in svatbenim letom. Kasneje, v času valjenja jajc, se pogostost označevanja s pesmijo zmanjša (de Jong in sod. 2021), še vedno pa burno reagirajo na predvajanje posnetka škurhove pesmi. V maju smo zato ob vsakem terenu škurhe iskali tudi s predvajanjem zvočnega posnetka škurhove pesmi (posnetek: Collins Bird Guide; zvočnik: JBL EXTREME - 50W).

Rezultati

Skupaj smo v letu 2024 prisotnost velikih škurhov iskali 27 dni, skupaj okoli 61 ur (Tabela 1). Iskali smo jih od 15.3. do 26.5., v območju med Ižanko in Iškim morostom, v okolici Bevk in v okolici Goričice (slika 1).

En osebek smo opazovali na travniku 4.4.2024 v bližini Ižanke (koordinate: 45.985760, 14.522452). Ob njem so si hrano iskale sive vrane, kar nam je dalo vedeti, da škurh ni bil gnezditveno aktiven. Po 15 minutah je odletel proti Z v smeri Krima, zaradi velike oddaljenosti nismo uspeli potrditi kje je pristal. Po dolžini kljuna ocenjujemo, da je bil samec, ni pa določitev spola zanesljiva. Dodaten znak, da ni imel gnezda je tudi to, da se samec v prejšnjih letih v času valjenja ni oddaljeval za več kot 250 m (Tome & Vrezec, 2023).

Drugi osebek smo opazovali na travniku v bližini ceste v Mateno (koordinate: 45.984357, 14.509290) 14.4.2024. Ob predvajanju posnetka pesmi škurha je postal pozoren, a se je prej kot v minuti vrnil nazaj k hranjenju. Prav tako ni reagiral na prelete vran in kanje. Po okoli pol

ure opazovanja se je izgubil med visoko travo. Po dolžini kljuna ocenjujemo, da je bil samec, ni pa določitev spola zanesljiva.

Ob pregledu območja pri Bevkah smo 14.4.2024 v daljavi, J od Ljublanice, nekje v okolici Goričice slišali oglašanje enega osebka, ki pa ni trajalo več kot pol minute.

Dva osebka smo v bližini Maten opazovali na njivi (koordinate: 45.987708, 14.502903) 26.4.2024. Ko sta odletela sta se oglašala, do ostalih ptic nista bila agresivna.

S predvajanjem posnetka petja nismo uspeli potrditi nobenega škurha, ki ga ne bi slišali že ob spontanem oglašanju ali opazili med prehranjevanjem.

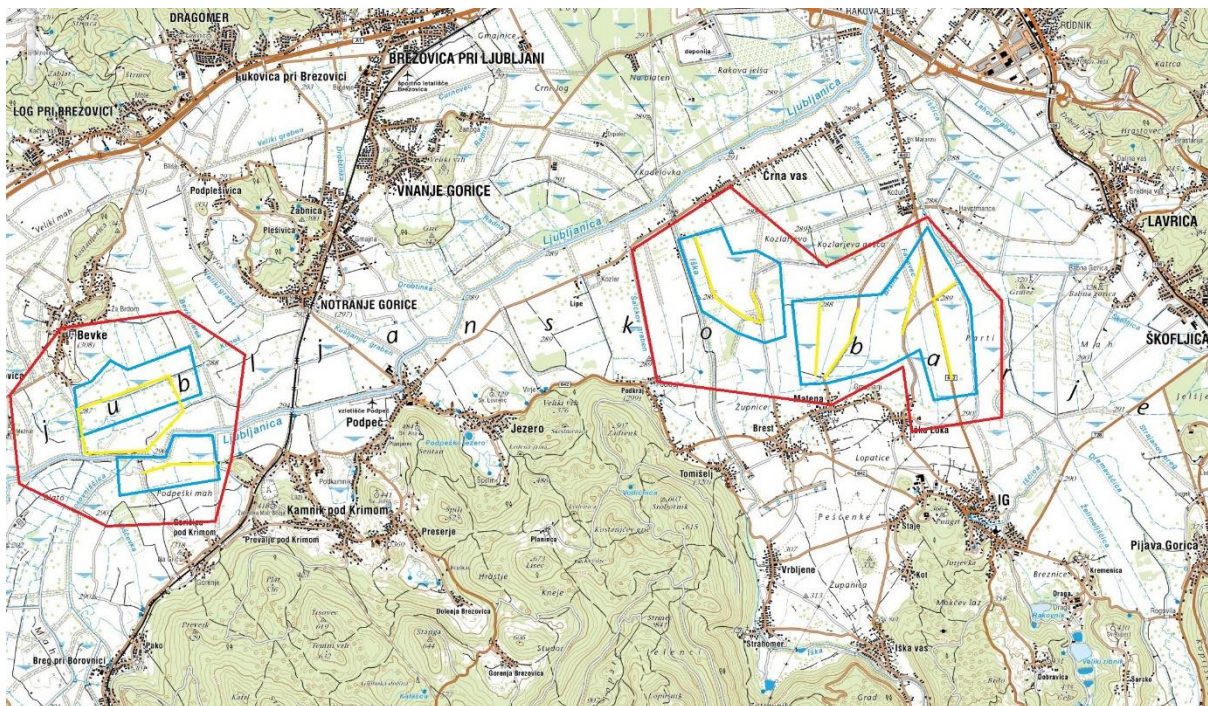
Ob cesti v Mateno smo 20.5.2024 slišali spontano oglašanje malega škurha (*Numenius phaeopus*). Kasneje se je ob predvajanju posnetka približal na manj kot 100m, tako da smo vrsto lahko potrdili tudi vizualno. Vrsta je reden preletnik na Ljubljanskem barju (Tome in sod. 2005), a večina jih je tu v sredini aprila in ne šele v sredini maja. Pogosto se zadržuje skupaj z velikimi škurhi. Veliki in mali škurh sta si na pogled dokaj podobna, zato ob opazovanju z večje razdalje obstaja možnost zamenjave (Collins Bird Guide). Najlažje se ločita po oglašanju, a opazovalec mora biti na to pozoren.

V maju nismo potrdili prisotnosti velikega škurha na Barju.

Mali škurh (*Numenius phaeopus*) je bil na širšem območju S od vasi Matene opažen 20.5.2024.

Glede na to, da nismo uspeli potrditi nobenega gnezditveno aktivnega velikega škurha, ptic nismo lovili.

Slika 1: Območja iskanja velikih škurhov v letu 2024: rumeno = transekti; modro = območje ocenjene možne vidne zaznave; rdeče = območje ocenjene možne slišne zaznave škurha.

Tabela 1: Datumi, območja, ure iskanja velikih škurhov, število opaženih in število slišanih škurhov.

datum	območje	od	do	Skupaj ur	# opaženih	# slišanih
15.03.2024	Parte	15:40	17:10	01:30	0	0
	Ižanka				0	0
20.03.2024	Ižanka				0	0
30.03.2024	Ižanka				0	0
4.04.2024	Ypsilon	15:30	17:00	01:30	0	0
	Ižanka	17:00	18:30	01:30	1	0
5.04.2024	Parte	11:30	15:20	03:50	0	0
7.04.2024	Beveke	06:00	08:00	02:00	0	0
	Ižanka	08:00	10:00	02:00	0	0
8.04.2024	Beveke	06:00	09:00	03:00	0	0
9.04.2024	Ižanka				1	0
13.04.2024	Iški morost	05:30	08:00	02:30	0	0
14.04.2024	Beveke	05:30	10:00	04:30	0	1
	Ižanka	16:00	17:30	01:30	0	0
	Matena	17:30	19:00	01:30	1	0
	Ižanske Toplice	08:00	08:30	00:30	0	0

17.04.2024	Ig-Matena-Kozlarjeva gošča	15:45	17:15	01:30	0	0
18.04.2024	Iški morost	16:30	19:30	03:00	0	0
	Parte	13:30	16:30	03:00	0	0
20.04.2024	Ižanka	05:00	06:00	01:00	0	0
	Ypsilon	06:00	07:00	01:00	0	0
	Matena	07:00	08:00	01:00	0	0
	Goričica	08:30	10:00	01:30	0	0
21.04.2024	Ig	11:00	12:30	01:30	0	0
24.04.2024	Matena-Parte	14:30	15:50	01:20	0	0
26.04.2024	Matena-Iški Morost	17:30	18:00	00:30	2	0
28.04.2024	Ižanske Toplice	19:20	20:20	01:00	0	0
2.05.2024	Matena				0	0
11.05.2024	Bevke	08:00	10:00	02:00	0	0
12.05.2024	Ižanka	07:30	08:30	01:00	0	0
	Iška Loka	06:00	07:30	01:30	0	0
16.05.2024	Ypsilon	16:00	17:00	01:00	0	0
	Iška Loka	17:00	18:00	01:00	0	0
	Matena	18:00	19:00	01:00	0	0
17.05.2024	Parte	15:15	16:15	01:00	0	0
18.05.2024	Bevke	16:00	17:00	01:00	0	0
	Iški morost	17:30	18:00	00:30	0	0
	Matena	18:00	19:00	01:00	0	0
19.05.2024	Ižanske Toplice	07:00	08:50	01:50	0	0
20.05.2024	Matena	17:00	18:00	01:00	0	0
	Iška Loka	18:00	19:00	01:00	0	0
23.05.2024	Matena-Parte	13:40	15:10	01:30	0	0
26.05.2024	Ižanka, Ypsilon	6:00	8:00	02:00	0	0

Ugotovitve

Ker škurhi niso bili opremljeni z oddajniki, s katerimi bi lahko točno potrdili število in položaj osebkov na Barju, so sklepi le naše ocene stanja. Na Ljubljanskem barju so se zadrževali 2 do 3 osebkovi velikega škurha. Nobeden izmed njih ni kazal znakov, na podlagi katerih bi lahko posumili, da so gnezditveno aktivni. Pri sklepanju o pomenu zbranih podatkov je pomemben tudi podatek (Pedersen in sod. 2022), da so veliki škurhi lahko na preletu vse do konca maja, izjemoma tudi kasneje. Teoretično bi torej vsi opaženi škurhi bili še na preletu. **Naša ocena je, da v letu 2024 na Ljubljanskem barju veliki škurhi niso gnezдили! To je po našem znanju prvič v vsej zgodovini opazovanj in beleženj prisotnosti ptic na Ljubljanskem barju.** Kljub temu je treba stanje škurhov na Barju preverjati še nekaj naslednjih let, da se bolj zanesljivo ugotovi, ali je vrsta z Ljubljanskega barja dokončno (ali vsaj za daljši čas) izginila. Pozivamo da se v raziskavo vključi tudi preverjanje stanja populacije velikega škurha na Cerkniškem jezeru, kjer vrsta po nekaterih podatkih še gnezdi. Barje in Cerknica sta si dovolj blizu, da obstaja

verjetnost, da so ptice na obeh območjih pripadale isti populaciji. To bi pomenilo, da v prihodnosti obstaja možnost naravne revitalizacije populacije škurhov na Barju.

Literatura

- Brehm 1939: Življenje živali. Priredil R. Bačar. Umetniška propaganda, Ljubljana.
- De Jong, A., Bocher, P., Brown, D., Franks, S., Gerritsen, G., Meyer, N. & Sviridova, N. 2021: International guidelines for monitoring breeding populations and levels of reproduction in the Eurasian Curlew *Numenius arquata*. Swedish University of Agricultural Sciences, Department of Wildlife, Fish, and Environmental Studies, Report 3.
- Denac K., Basle T., Blažič B., Bordjan D., Božič L., Denac D., Kmecl P., Koce U., Mihelič T. (2022): Monitoring populacij izbranih ciljnih vrst ptic na območjih Natura 2000 v letu 2022. Poročilo. Naročnik: Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. DOPPS, Ljubljana.
- Freyer H. (1842): Fauna der in Krain bekannten Säugethiere, Vögel, Reptilien und Fische. Eger'schen Gubernial – Buchdruckerei, Laibach.
- Geister, I. 1995: Ornitološki atlas Slovenije, DZS.
- Greyson, L.G. & Johnson M.J. 2017: Novel insights on population and range edge dynamics using an unparalleled spatiotemporal record of species invasion. *J Anim Ecol.* 2018;87:581–593.
- Pederson R., Bocher P., Garthe S., Fort J., Mercker M., Auernhammer V., Boschert M., Delaporte P., Elts J., Fiedler W., Korniluk M., Krupiński D., Marja R., Rousseau P., Thiess L., Schwemmer P. 2022. *Journal of Avian Biology*, doi: 10.1111/jav.02924
- Rodrigues T.M., P. Andrade, M. Vidal, M. Boschert, D. Gonçalves, J. Domínguez (2018): No genetic differentiation, but less diversity, in the Iberian breeding population of the Eurasian Curlew (*Numenius arquata*). – *Journal of Ornithology*, <https://doi.org/10.1007/s10336-018-1598-0>
- Schulz F. (1895): Verzeichniss der in Krain beobachteten Vögel vom Jahre 1890-1895. Die Schwalbe, Mitteilungen des ornitologischen Vereines in Wien, 19 (6): 81-83, 103-104, 114-117.
- Schwemmer P., Enners L., Garthe S. 2016: Migration routes of Eurasian Curlews (*Numenius arquata*) resting in the eastern Wadden Sea based on GPS telemetry. *Journal of Ornithology* 157: 901-905.
- Scopoli J.A. (1769): Annus I. Historico-Naturalis. Descriptiones Avium. Sumtib. Christ. Gottlob Hilscheri, Lipsiae.
- Tome, D., Sovinc A., Trontelj P. 2005: Ptice Ljubljanskega barja. Monografija DOPPS Št. 3, Ljubljana
- Tome, D., Vrezec A. 2023: Poročilo o daljinskem sledenju velikemu škurhu (*Numenius arquata*) z Ljubljanskega barja. Poročilo NIB 2023
- Vrezec A., Čandek K. 2021. Genetska analiza populacije velikega škurha (*Numenius arquata*) na Ljubljanskem barju. Poročilo. Nacionalni inštitut za biologijo, Ljubljana.